

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 5.

U Zagrebu 1924. god.

Godište XX.

Iz života planinskoga bilja.

Dr. I. Horvat.

Zagreb.

(Nastavak.)

IV. Trave i njihovi srodnici.

Trave! Susrećemo ih sa stalnom antipatijom. Po jednodušnom mišljenju laika i površna posmatrača to je dosadna, monotona i nesimpatična svojta bez ljepote i čara! To je jednodušan sud i nitko ne vodi računa o tome, da je on ne samo nepravedan već i posve krv, jer čim iz bližega promotrimo to bilje, uočimo razlike pojedinih tipova i savršene životne prilagodbe na okolinu, čim se dublje zagledamo u malene cvatiće — to lakše uvidamo neopravdanost našeg mišljenja.

Kad se za žarka sunčana dana svalimo na rascvjetanu planinsku livadu i sagnemo se do malenih klasića sa obojenim prašnicima, što ih poigrava svježi luhor tada nam se otvara do sada nepoznati svijet, — dobro kaže Schroeter — svijet harmonije i čovjek mora da prizna, da se u planinama i ista trivijalna družba trava oplemenila i okitila zamjernom ljepotom!

Već smo naglasili, da u planinama nema mnogo trava, ni izdaleka toliko kao na našim travnjacima, gdje susrećemo onu zamjernu mnogolikost. U planinama dolazi maleni broj vrsta, ali je tim više svaka vrsta zastupana velikim mnoštvom individua i podaje tlu značajni izgled.

Od svih je rodova najvažniji rod *Sesleria*. U više vrsta raširen je taj rod u planinama srednje Europe. Jedne su vrste usko lokalizirane, dok je raširenje u drugih veliko. Ima tipova, koji rastu samo na silikatnom kamenju, dok drugi dolaze isključivo na vapnencu. Baš ove vrste, što dolaze na vapneničkoj podlozi utječu odlučno na fizionomiju terena. »Tko se vere po strmim obroncima vapneničkih Alpa svagdje se dohvaća za čvrste i sigurne busene jedne trave, koja pruža sigurnu potporu za dohvati ruke i za svaki stupaj nogu«. Debeli izbojci stisli se jedan uz drugoga i čine tako busove, koji se za kišna vremena nakvase i kao stalna spremišta čuvaju vlagu za teške časove suše. Za suha su vremena listići uzdužno previnuti, dok se za vlažna rašire. Posebni zato građeni organi provode ovu važnu funkciju, koja najbolje zaštićuje biljku od prejaka isparivanja.

Površina je raširena lista kud i kamo veća, time je veća i površina one plohe, koja isparuje, a kad se list zavine umanji se površina lista i s time transpiracija.

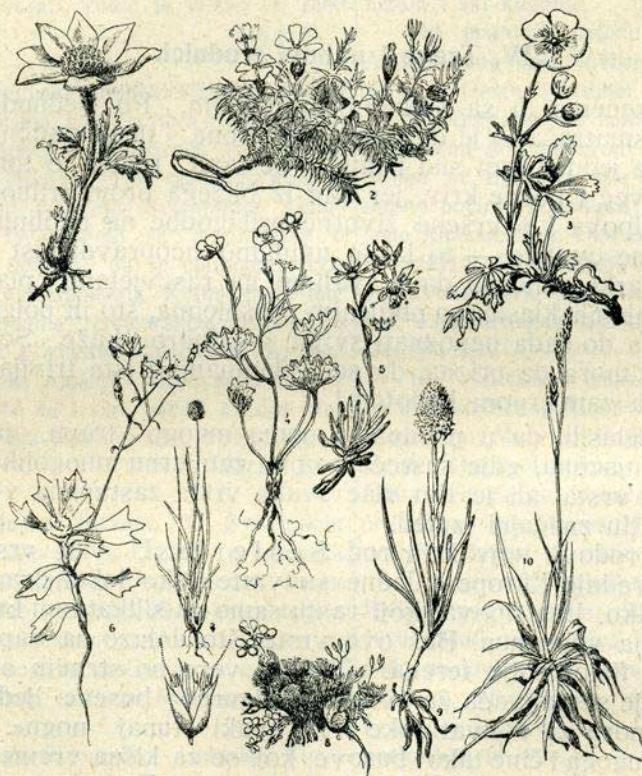
Životni su zahtjevi seslerija upravo minimalni, jer one uspijevaju i na strim golid obroncima i zadovoljavaju se svagdje bez prave hrane, bez humusa skupljajući u busenima koturinje i pijesak. Seslerije traže vrletne obronke i gdjegod ih susrećemo, znamo da je životni minimum na skrajnosti.

Klasići su seslerije ovalni ili okrugli tako značajni, da ih ne možemo lako zamijeniti sa drugim travama.

U našim planinama dolazi više vrsta. Na daleko je raširena *Sesleria caerulea*, na jugoistočne Alpe ograničene su dvije vrste, *S. ovata* (Sl. 7.) i *S. sphaerocephala*, dok na silikatnom tlu Pireneja, Alpa i Karpata dolazi *S. disticha*. Sa Kalnika je opisana jedna nova vrsta *S. kalnikensis*. Po svemu se vidi da je rod *Sesleria* geografski osobit i točan izraz prošlosti blizih nam planina.

Još je jedna trava, koja čini slične busene, na daleko raširena u nizinama, brdinama i planinama, to je *Wardus stricta*. Lako se prepozna — poznaje — dobro i stado, što se pase po planinskim pašnjacima.

To je oštra trava, kako je nazivaju svagdje tamaneći ju kao najstrašniji krov. Nastava u glavnom silikatno tlo, i tvori posebnu zadrugu — *nardetum*. Vanjskim oblikom, i nutarnjom gradom posve je prilagođena na suhu, oporu, gotovo pustinjsku klimu. Dok je zadruga seslerije bogata najzanimljivijim plodom, to je nardetum posve sterilan, gladna marva sve je istrijebila kamo je okrvavivši o oštrom lišću svoju gubicu mirno prošla o neprijatnu travu.

Sl. I. Sl. 1. *Anemone alpina*. Sl. 2. *Silene acalis*. Sl. 3. *Potentilla aurea*. Sl. 4. *Ranunculus hybridus*. Sl. 5. *Saxifraga aizoides*. Sl. 6. *Saxifraga stelaris*. Sl. 7. *Sesleria ovata*. Sl. 8. *Petrocallis pyreneica*. Sl. 9. *Nigritella rubra*. Sl. 10. *Carex firma*.

Spomenute dvije biljke nastupaju u planinama tako zadružno, da podaju kraju poseban izgled. Od malena broja drugih trava, koje ni iz daleka ne utječu toliko na fizionomiju valja spomenuti na daleko raširenu travu *Poa Alpina* var. vivipara. Dakle jedna planinska vrsta, a odlika viviparna, to će reći »ona, koja rada žive mlade«. To su bulbile, koje izrastu u pazušcu cvjetića i u nepovoljnim prilikama znatno više koriste biljci nego donošenje cvijeta i ploda. Pojav, koji ćemo i kasnije sresti.

Predaleko bi zašli da izbrajamo i ostale trave, koje živu u visokim planinama, moramo preći na njihove najbliže drugove na šaševe.

Tri su vrste šaševa, koje se fizionomski najviše ističu. Na silikatnoj podlozi *Carex curvula*, na vapnenoj *Carex firma*, a na obima *Carex sempervirens*, koga zamjenjuje na našim krškim planinama po Kitabelu opisani najbliži srodnik *Carex laevis*.

Više je vrsta planinskih šaševa, ali ekološki možemo lučiti dvije. Jedno su tipovi, koji stvaraju velike nadignite busene (*Carex firma*), a drugo su takovi, koji izgraduju više manje plosnate mase. To je u vezi s rastom. *Carex firma* (Sl. 10.) raste uvijek dolje tjerajući iznad obamrla lišća novo i uzdiže se tako do gotovo okruglih komada, koji nastavaju krševiti teren. Ostale vrste rastu postranim izbojcima i zato su buseni plosnati. Sve vrste imaju sličnu prilagodbu, kao i seserije. Slične vanjske prilike udaraju svagdje isti biljeg!

Zadruga je oštrog šaša — *firmetum* — u Alpama na daleko raširena, a odavde seže jedino u sjever. zapadni dio Karpata i od Julskih Alpa do Snežnika, Kleka i Trovrha nad Frkašićem u Lici. Ta su najjužnija nalazišta vrlo značajna za prosudivanje prošlosti spomenutih planina. I druga zadruga — *curvuleum* — vrlo je rijetka kod nas i dolazi jedino na Vranici i južno balkanskim silikatnim planinama.

Od posebna je interesa, da se je u Alpama daleko raširena vrsta *Carex sempervirens* razvila u našim krškim planinama u posebnu vrstu spomenuti gore *Carex laevis* — ali unatoč toga kriju paleozoičke srpske planine i Šar-planina pravi alpinski zeleni šaš — *Carex sempervirens*. To je jedna od značajnih činjenica, koja pokazuje od kako velike važnosti može biti poznavanje svake planine za prosudivanje razvoja biljnoga svijeta od tercijera do danas.

Spomnuti šaševi rastu na suhu tlu, ali ima i takovih, koji u zajednici s planinskim sitinama izgrađuju planinske cvetove, rubove izvora i potoka. Svi ti oblici tako su izraziti, da se lako međusobno luče i pokazuju veliku starost po svojoj izoliranosti.

I trave i šaševe i sitine ubrajamo u veliku grupu jednosupnica. Klica ovih biljaka ima jedan listić ili supku. Nije to dakako jedina njihova oznaka, i grada stabla i nervatura lista, a osobito struktura cvijeta tako je značajna da se ne mogu zamjeniti s drugom grupom bilja t. zv. dvosupnicama. Cvijet je graden u broju tri, to će reći čaška i vjenčić imaju po tri lapa ili latice, prašnika ima po tri u dva niza, i plodnica sastoji od tri pretinga. Najbolje je to sve došlo do izražaja kod *liljanika*, koje čine središnju grupu jednosupnica. Na njih se priključuju još perunike i kaćunovice — orhideje.

Velike su te porodice i bogato zastupane izvan planina, napose u stepama, gdje pomoću velikih gomolja preživljaju nepogodne sušne periode. Zumbuli i tulipani, kaćuni i lukovi krase u proljeće suhe pustinje. U planinama samo je maleni broj posve posebno prilagođenih vrsta, koje su tim više značajne za planinsku floru.

U višim brdima naših krajeva dolaze razne vrste *liljana*: u Sloveniji, sjever Hrvatskoj i zapadnoj Bosni bosanski *liljan* do Albanije gdje raste albanski *liljan*. Svi ti *liljani* sežu daleko iznad granice šume u zonu planinske flore, ali ne pripadaju isključivo ovoj.

Slično je i s lukovima. Jedna vrsta uskolisnata bijela luka *Allium ochroleucum* nastava visoke južno-hrv. planine, ali dolazi istodobno na podnožju Cesarskogradske gore u Zagorju u Zelenjaku kod visine od 180 m.

Jedna je jedina vrsta lukova, koja se može smatrati u pravom smislu planinskog, to je *Allium victoriale*.

Dva velika široka lista obuhvataju pri dnu visoko stablo, koje nosi na vršku glavicu sastavljenu od samih bijelih cvjetića.

Luk je pobjednički — zove ga ime, jer se u planinama od davnine smatra amuletom, koji čuva od svaka zla — raširen je u planinama Eurazijskim od Pireneja do Balkana, Kavkaza, Altaja, i sjev. Amerike, ali manjka posve u sjevernim hladnim krajevima. Od perunika seže visoko u planine jedino bijeli šafran — *Crocus albiflorus*.

Isto tako slabo, kao ljiljanke zastupane su i orhideje, kaćunovice. Pa ipak je ta porodica dala planinama zastupnika, koji istina na daleko zaostaje vanjskim sjajem za svojim drugovima iz nizina, a osobito onih iz žarkog pojasa, zaostaje za njima oblikom, ali je uslijed mirisavosti postao stalnim uresom grudi planinara. To je murka, rod *Nigritella* zastupan u dvije vrste. *Nigritella rubra* (sl. 9.) i *Nigritella nigra*. Kako ime kaže jedna je rumena, a druga gotovo crna.

To su malene biljčice 8 do 10 cm visoke s gomoljem, koji je razdijeljen u dva ili više dijelova, uspravno stablo nosi produžene uske listice i na vršku cvat s posebno gradenim cvjetovima, koji su upravo savršeno prilagodeni na opažanje kukcima.

Crna murka dolazi na planinama od Pireneja do Balkana, a osim toga i u Skandinaviji, dok je grimizna vezana na istočne i jugoistočne Alpe i istočne Karpatе.

Sve te spomenute porodice iz grupe jednosupnica slabo su zastupane u planinama, napose je razmijerno maleni broj vrsta vezanih isključivo na Alpe i okolišne planine, sasvim je to različno sa porodicama iz grupe dvosupnica, koje ćemo promotriti upoznavši se i sa priloženim slikama.

Tu se razvilo ono toliko spominjano obilje i bogatstvo planinskih zastupnika mnogih posve planinskih rodova. Imena mnogobrojnih kamenika, jaglaca i soldanela podaju bogatu sliku i dokazuju jasno, koliko je snage bilo u onim posebnim prilikama, koje su vladale u prošlosti planina.

(Nastavit će se.)

Plasa. [2045 m].

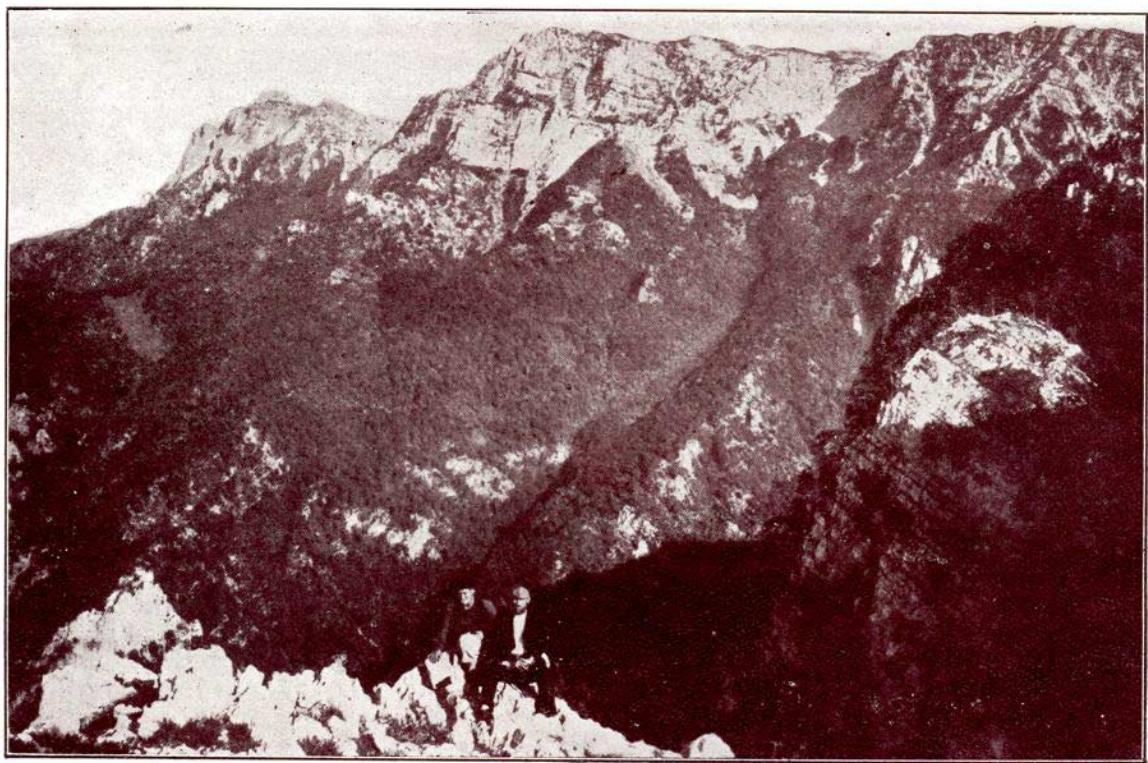
Ivan Rendeo

Sarajevo.

Kada putujemo željeznicom od Sarajeva prema Mostaru već tamo iza Konjica upada nam u oči visoka planina gdje se diže nebu pod oblake. Što joj se više približujemo, njezina plastika postaje sve jasnija i veličanstvenija. Po prilici pred željezničkom postajom Ostrožac gleda je začarani putnik u potpunom njenom sjaju i ljepoti. Visoko upiru joj brojni, a izlomljeni vrhunci i šiljci smjelo u planetni azur, po koji kao snijeg bijeli oblačak sad oku sakriva, sad otkriva nebitične vrhunce, a strme i često upravo okomite strane ruše se u strašnim linijama u nizinu. Napokon kad željezница obide zadnju okuku pred postajom Jablanicom i izbije pred most preko rječice Doljanke, otvara s divna ova planina — doduše samo na kratak čas — zadičnjem putniku u svem svom strašnom i grandioznom veličanstvu od ponožja svoga, od vrletnih tjesnaca i klanaca Doljanke, pa do svoje najviše visine. Na kratak čas — jer ubrzo željezница zamiče u postaju, romantičnu Jablanicu, poznato odmaralište i ljetovalište imućnih Mostaraca za vrućih ljetnih hercegovačkih dana. Jablanica je polazna stanica i za našu lijepu planinu Plasu.

Kao pomagalo za uspon na Plasu poslužit će planinaru vrlo dobro vojnička specijalna karta Jablanica—Podplečani, 6559. Već pri prvom pogledu na tu kartu opaziti će planinar, da je Plasa zapravo krajnji sjevero-istočni odvojak najviše bosansko-hercegovačke planine Čvrsnice. Planina Čvrsnica jasno je odijeljena karakterističnim i jakim linijama od svoje okoline. Na istoku joj je meda šumna Neretva, koja je dijeli od najbliže susjede Prenj-planine, na sjeveru romantična Doljanka sa svojom divljom, iskidanom i izvijuganom dolinom, a na jugu divlja Drežnica, — sve tri rijeke sa svojim dubokim, kamenim i uskim provalijama, u koje se

PLASA. 2045 m.

FOTO: H. P. D. BJELAŠNICA, SARAJEVO.

JEZERO CREPULJA SA V. SLJEMENOM NA MUHARNICI FOTO: H. P. D. BJELAŠNICA, SARAJEVO.

Čvrsnica ruši krajnjim svojim obroncima iz prosječne visine od po prilici 1100 metara a ps. vis. strmo, okomito, strašnim sunovratnim odlomima i stijenama, na koje valjda još nikada nije stupilo drugo biće do plahe divokozе i brzoga divojarca, kojih u ovim stranama ima u obilju. (Vidi sliku *Strmoglavnicu* u br. 2. Hrv. Planinara g. 1923.). Prema zapadu ogradije Čvrsnicu ravno krško Dugo polje, bogato sočnim alpskim pašnjacima, s interesantnim svojim donjim dijelom, zvanim Ivan — dolac (1183 m.), na kojem se nalazi krško jezero Blidinje, koje raste i pada ali nikada ne presušuje.

U tom velikom planinskom sklopu sačinjava Velika Čvrsnica (2228 m.) centralnu masu; prema istoku odvaja se Mala Čvrsnica (Peštibrd 2039 m.), koja se prema jugu ruši u silno fantastičnim i okomitim odronima u dolinu Drežnice; na sjeveru se raširila Muharnica (1977 m.), a na krajnjem sjeveroistoku izbočila se vrletna Plasa, spojena s centralnom masom uskim rebrrom, na kojem se oholo diže nebu pod oblake interesantna piramida Trimače (2045 m.). Između Plase i Male Čvrsnice uvalila se u polukrugu divlja, a romantična kotlina rijeke Grabovice, zvana Diva Grabovica.

Općena karakteristika ovog golemog planinskog sklopa sastoji se u prvom redu u vrletnim strminama, kojima se skoro okomito ruši u provalije Drežanke, Neretve, Grabovice i Doljanke, a zatim u pitomim pašnjacima, koji se formiraju na zaravancima, osojima i glavicama u visini od priliike od 1200 m. i dalje. Svi su obronci, gdje god se je mogla da zametne bujnija vegetacija, obrasli gustim crnogoričnim i bukovim prašumama. U visinama šume je malo, tu se javljaju zakržljale bukve i crnogorice, a u najvišim regionima naići će planinar na mjestima na gустe i neprohodne šumice klekovine. Na nekim mjestima, tako na pr. na samom vrhu Plase, naići će planinar upravo na obilje runolista, gdje se upravo kraj turističkog puta rasplodio po pukotinama i škrapicama stijena.

Polazna točka za uspon na Plasu i u opće na Čvrsnicu je Jablanica, maleno mjesto, romantično namješteno u uskoj dolini Neretve, na mjestu, gdje se Plasa diže u azurne visine, a na drugoj se strani gordi Prenj ruši u okomitim linijama u dolinu Neretve. Za planinare i putnike tu se nalazi lijep državni hotel usred krasnog parka. Taj je hotel u svoje doba upravo i sagraden za to, da se planinarima olakša polazak na Plasu odnosno Čvrsnicu i na Prenj. Preporučuje se i mala ali čista gostionica Mate Papkovića. Tude će planinar dobiti najpotrebniju opskrbu kao i potrebite informacije (ključ za kuću na Plasi, vodiča, konja za nošenje uprtinjače itd.)

Put na Plasu vodi iz Jablanice preko jablaničke tvrdice u dolinu Doljanke. Već, čim se uspnemo na malu visoravan s tvrdicom, puca nam pred očima krasan prizor: strme, visoke, nebolomne stijene i kose, obrasle skoro do vrha bujnom šumom, dižu se pred našim očima kao zid. Kroz maleno muslimansko seoce Jeličići nastavlja se put ugodnom ravnicom pokraj bučne Doljanke. Izvor joj je pod Pasjim stijenama na istočnom obronku Vran-planine. Tekući prema jugoistoku kroz tri mahale sela Sovića probija se Doljanka uskom krškom dolinom između planine Muharnice i Blaćine pa kroz selo Doljane lomeći se i razbijajući preko silnog krša, stvarajući brzice i slapove, da se na mjestima, gdje se našlo nešto ravnice i zatišja, smiri i pokaže u svojoj krasno tamno zelenoj boji. Buka i šum ove bučne rijeke začarava planinara. Nakon po prilici jednog sata hoda skreće crveno markirani put oštrosno lijevo, prema jugu. Tu počinje uspon, ispočetka — na krajnjim podinama planine — lakši, no što se više zalazi u goru, sve teži. U nižim partijama prolazi planinar kroz običnu šikaru. Gdjegdje javlja se po koja zelena luka, puna sočne planinske trave. Vidik se pomalo otvara prema jugu na kršnu, slabo pošumljenu Tovarnicu. Iz gустe bukove i crnogorične šume na mahove se javljaju kršne i vrletne glavice Plase, gdje se dižu, kao da prijete, skoro okomito nad glavom planinara. (Vidi sliku: Plasa.) Put se neprestano diže, uspon postaje naporan, teška uprtinjača postaje nesnosna. Od jarkog ljetnog sunca brani te duboki hlad i vlažni zadah

bukove prašume. Markacija, što je učinjena pred jedno dvadeset godina, — crvena boja, nalazi se još na po gdjekojem stablu, ali je crvena boja postala nekuda blijeda, skoro zelenasta te se jedva i opaža. Nakon dobra 4sata hoda evo nas napokon do bijelih kao snijeg glavica, uspeli smo se na visoravan, kota 1302 na Gvozdu. Tu nas prima u svoje područje prašuma crnogorice. Planinarski put vodi na mjestima uz sam rub okomitih stijena. Pogled s tih visina u duboke provalije i sunovratne prodore zamavljuje — čovjeka hvata vrtoglavica. Sa strahom povlači se s tih strašnih strmina na siguran put. To su mjesta, kojima se slobodno kreće samo divočkoza. Napokon evo nas na prvoj glavici, čistoj, neobraštenoj. Vidik rijedak, veličanstven! U neposrednoj blizini diže se silni Prenj. Iskidani vrhovi, duboke usjekline, okomite stijene čine ovu planinu divnom i majestetičnom. Još jedan sat hoda i evo nas na najvišem vrhuncu srednje Plase, na Glavici (1577 m). Na lijevo u krajnjem zapadnom dijelu Plase dominira Trinača (2045 m). Sam je to krš. Između kamenja proviruje po koja travka, što ih stada bijelih ovaca pomno traže i pasu. Tišinu gorsku gdjekad prekida samo reski cikot pastirica i lavež ovčarskih pasa. Da u ovoj gorskoj pustosi uzdrži život hiljadama ovaca, dobra majka Priroda učinila je čudo: na vrhu planine, u samom kamenju i kršu, u jednoj vrtači nalik na golem tanjur, stvorila je malo jezerce. (Vidi sliku: Crepolju s Velikim Sljemenom). Crepulja — jezerce života! No valja krenuti dalje. Treba se sada spustiti oko 300 metara niže u pustu ali fantastičnu kršku dolinu Drijenac, koja se smjestila kao granica između Plase i Muharnice. Tu nas čeka naš cilj, odmaralište i konačište.

Drijenac je pusta krška dolina s malo vegetacije, koja se prema sjevero-istoku nastavlja i ruši u obliku strašne ali i vrlo romantične provalije u dolinu Doljanke. Tu čekaju planinara dvije kuće, stara turistička i nova šumarska. Obadvije su u dobru stanju, samo o kakovu komforu nema niti govora. Stara planinarska kuća začudo je sretno preživjela rat, a da nije iz nje odnijeto skoro ništa — premda na vratima nema brave odkako kuća postoji. Tu su klupe, tu je polica, tu je drveno daščano počivalište. Ni po čemu se nemože zaključiti, da seljaci za nevremena stjeruju ovamo svoja goveda, kao što se može vidjeti po oštećenim planinarskim kućama na drugim bosanskim planinama. Sve se to ima da pripiše patrijarhalnom poštenju okolnog muslimanskog i katoličkog stanovništva, koje preko ljeta ovamo izgoni svoje ovce i goveda na pašu. Šumarska kuća je bolje uredena, jer u njoj imade manja sobica sa dva kreveta sa slamom, stol, stolice i željezni štednjak, zatim je tu veća soba, u kojoj je veliko ognjište i mjesta, da spava 6 osoba. U staroj planinarskoj kući (za koju se, moram naglasiti — sada nitko ne brine, jer se ne zna — čija je!!) može prenoći i više osoba. Među velike neprilike u ovome kraju dolazi i nestaćica vode. Srećom, jedno pol sata od ovih kuća ima dobro vrelo, koje doduše za sušna vremena presahne. Prilaz do vrela je romantičan i vratoloman, jer valja proći stazom, dugom na jednom mjestu oko dvije stotina koraka, a uklesanom u okomitu stijenu; pod nogama se otvara u dubini od jedno 300 metara krška provalija, a nad glavom se strma stijena diže nebū pod oblake. Ljudi sa slabim živcima prolaze ovuda s teškom mukom. Pred samim kućama nalazi se do u kasno ljetu u jednoj vrtači množina snijega. Taj snijeg dobro dolazi, da se u njemu pričuvaju jela, koja se brže kvare.

Sjeverno od Drijenca, neposredno nad samim kućama dižu se strme strane Muharnice. Zapuštene serpentine vode na Veliko Šljeme (1931 m) i na samu gorskou kosu Muharnice. Od velikog Šljemena pa do vrha Muharnice (1977 m) nema više od jednog sata ugodnog hoda sve po gorskem bilu. Pogled je s ovih vrhova krasan. Na jugu se u neposrednoj blizini izdiže veličanstveni Prenj s Velikim Četinjem (1997 m), a iza njega kao da stidljivo samo izviruje i pomalja svoju glavu Lupoglav (2102 m). (Slika u br. 2. Hrv. Planinara g. 1923.) na zapadu uzvisila se ponosito naša najviša planina Ćvrsnica (2228 m), pokraj nje tamo prema jugu fantastično se diže Velež (1969 m) nad Mostarom, a još dalje onamo Bielašica (1867 m). Prema istoku nemamo otvorena vidika, jer nam ga Prenj sasvim zaklanja, tako da ne vidi-mo Maglić, Vlasulju i Lebršnik na hercegovačko-crnogorskoj granici. Prema sjeve-

ro istoku vidimo strme zapadne obronke Treskavice (2088 m), zatim cijelu Bjelašnicu (2067 m), u svoj njezinoj duljini, i dalje na lijevo ravnu Bitovnju (1700 m.). U najbližoj blizini prema sjevero zapadu uzvisila se nad Ivan-dolcem Vran—planina (2074 m.).

Kao i sve naše visoke planine Čvrsnica je sa svim svojim dijelovima samo ljeti živa i nastanjena. Brojna stada ovaca pasu ovuda sočnu travu a mrtvi krš oživljuje samo pokljč i dozivanje u bjelu obučenih pastirica i pastira. Svaki dio planine imade od kada ljudi pamte, stalne svoje pastire iz iste porodice pa se porodičnim imenima nazivaju i njihovi stanovi. Na Plasu i uopće na Čvrsnicu izlazi u svojim stadima naš svijet, Hrvati—katolici Hercegovci sve onamo iz niske Hercegovine. Pun ih je i Prenj (vidi slike stanova na Prenju, u br. 6. Hrv. Planinara g. 1923.), Visočica, i dopiru sve do na Bjelašnicu, gdje svuda uz katoličke čobane imade i muslimanskih. Dobri su to ljudi, pitomi, pošteni i vrlo gostoljubivi. Planinara đekaju vrlo lijepo. Redovito ga ne će pustiti da prođe i otide, a da ga ne ugoste mlijekom, kajimakom i sirom. U slučaju nevremena primit će gosta od svega srca rado na konak. Kućice su im doduše slabe i primitivne, ali kako im one služe samo kao sklonište, zato njihovoj odobrosti i neposvećuje velike pažnje.

Dabri.

Branimir Gušić.

Zagreb.

Bura je gadno udarala o kamene uglove staroslavnih karlobaških kuća i omahivala vijugavim ulicama staroga, nekoč slavnoga i bogatoga grada, kad se uputismo uz brdo. Htjeli smo da posjetimo Dabre, taj b.ser srednjega Velebita i da u planini odahnemo od nesnosne primorskežege.

Uspinjemo se lagano uz dugi zid drevnoga fratarskoga samostana, prolazimo pokraj ruševina nekoč krasne palače moćnih knezova Karlovča, dok ne zađemo u zapušteno i kamento groblje. Mnogobrojni razrušeni nadgrobni spomenici pričaju o bogatim trgovcima staroga Baga, koji su ovdje našli svoje zadnje počivalište.

Pred nama se steru pusti kameni obronci Velebita, koji se strmo ruše u more, a ostaci brojnih cesta, koje, već prema dobi ukojoj su građene, raznim načinom svladavaju strmi spust, govore o važnosti toga grada, kojemu je riječka, a kasnije lička željezница zadala smrtni udarac. Desno pod nama šire se ostaci stare baške Tvrđave, koju su Napoleonovi vojnici, zauzevši na juriš, sravnili sa zemljom.

Starom Lujzinskom cestom pritom se sve više i više. Oko nas same pećine i razrovano kamenje, velike divlje pustinje. Prolazimo pokraj visokih zašiljenih litica i izrovanih škrapa, napola razrušenom cestom, dok oko njihovih šiljaka vjetar pjeva svoju jednoličnu melodiju. Kraj ovaj naziva narod Lomivrat, a i jest kao stvoren, da si čovjek polomi ako ne baš vrat, a to barem nogu u kojoj od ovih škrapa.

Pod nama raširio je svoje dugoljaste krake ravni Pag, a baš nasuprot nama opažaš paški zaljev, koji te u velikom za voju dovodi u srce samoga otoka, gdje je među vinorodnim brežuljcima grad Pag rasijao svoje kuće. More mlati bura svojim oštrim bičevima, pa kako ga udari, tako vidiš samo prozirnu bijelu pjenu, što se prelijeva u sunčanim zrakama.

Sve se strmije penje stara cesta uzbrdo, a dugi niz telefonskih stupova gubi se daleko gore u pećinama. Iza kote 686 dolazimo do maloga raspela, gdje ostavljamo našu cestu, te se puteljkom spustimo prema zapadu u maleno naselje Ledenik, sa nekoliko smokava i livadica, koje su sve za obranu od krša ogradiene visokim zidom. Ovdje, u prvoj zelenoj oazi od Baga, malo posjednemo, da se odmoriimo. Ima tu i velika cisterna, ali nažalost je suša zadnjih godina i njoj našla dno. Samo naselje leži u malenom prodolu, pa je donekle zaštićeno od bure, ali nas zato ovdje i peče sunce nemilosrdno, tako, da na nas upravo sarkastično djeluje to, inače vrlo idealno i ponosno ime »Ledenik«.

Prošavši kraj tih nekoliko kuća, ostavljamo naš dosadanji put, koji vodi dolinom u drugo naselje Kučiste, a mi krenemo stazom desno, uspinjući se dosta strmo uz obronke kote 939 prama sedlašcu. Iza nekoliko livada, opet zapadnemo u krš, a tek koji maleni maslinov gaj ili pogušeni primorski hrast pruža zelenila i hladovine. Došavši na maleno sedlo, opet nam se, daleko za nama, ukazuje more i daleke konture nekih otočića, a morska površina još je uvijek pokrita pjenom od nemilosrdnog bježevanja oštре bure. Obilazimo s lijeve strane veliku dugoljastu ponikvu zvanu Duboka, gdje se daleko na dnu, oko malene bare, stisnulo nekoliko zelenih naselja. Prošavši put, što vodi iz Kučista u Duboku, opet se strmo uspinjemo po pustome obronku, tek tu i tamo obrasлом šikarom i niskom suhom travom. Opet smo izloženi i suncu i vjetru, koji zajedničkim silama pretvaraju našu kožu u pergamenu.

Konačno nam ipak uspije, da stignemo i do malenoga sedla kraj kote 943. Prekoračivši sedlo, začuđeno gledaju od pustoši i kamena umorene oči, duboku ponikvu, koja te sa svojim zelenim livadicama i bijelim kućicama sjeća na daleka visoka naselja našega Gorskoga Kotara. Svježom zeleni pokrivenе livadice, obrađena polja i maleni voćnjaci uz šindrom pokrite drvene kućice ispunile su dno dugačke, ali duboke ponikve. Oko toga je gusta bukova, samo gdjegdje sa kojom jedom izmiješana šuma, stvorila široki svjetlozeleni okvir, koji u visini prelazi u strme litice i visoke kamene šiljke, što u preraznim formama sa svojom bijelom bojom čine jaki kontrast prema dubokoj plavoj boji jasnoga neba. Na suprotnoj su strani ti šiljci još rastrganiji, ali i nešto niži, pa ti kroz pukotine među njima prosijeva bujno zelenilo još jedne ovakove ponikve. Ako pak digneš pogled nešto više, tamo gdje te visoko među brdinama pozdravlja ozbiljna zelena boja tamnih crnogoričnih prasuma srednjega Velebita, i tamo ti naslućuje oko još cijeli niz ovakovih dolinica, kao što je ova pod tobom, od kojih svaka sakriva svoju tajnu i svoje novosti. To su Dabri, jedan od najlepših i najinteresantnijih dijelova nesamo Velebita, nego cijele naše domovine uopće.

Uski puteljak dovede nas brzo ali i strmo gustom mladom šumom do dna visokih stijena što se u dugom i razrtom nizu rasprostiru od Alaginca prema sjeverozapadu sve do Bačić kuka. Lijevo nad nama visoko povrh uvale skupljaju se strmi obronci Visibabe u golu kamenu glavicu, a desno strmo nizbrdo spušta se put do kuća u Ravnome Dabru, što su se na protivnoj istočnoj strani smjestile pod okriljem razrtih stijena Kukaline, i istočno slikovitog Čulinca Kuka.¹⁾ Prešavši uvalu, uspnemo se na maleno sedlo već spomenute Kukaline, koje je sa obih strana stisnuta ogromnim stijenama, po čijem su staračkom licu razne vrste lišaja i mahovine sa plele figure najraznolikijih oblika i boja.

Pred nama se pružila opet dugačka ponikva sa zelenim poljima i drvenim kućicama, sasvim slično onoj prvoj, samo mnogo veća. To je Došen Dabar, kojega sa zapadne strane zatvaraju šiljate i razdrte litice nama već znane Kukaline. Odavde možemo ili lijevo kroz Bačić dulju i ispod Bačić kuka prosljediti prema sjeveru, ili, kao što to mi činimo, zakrenuti desno, te se uskim puteljkom uspeti najprije malenim serpentinama, a onda kroz pećine na sedlo. Odavde se nazad pruža prekrasan pogled na Došen Dabar i sada već ružičaste, u prodolima ljubičaste tornjiće i litice Kukaline, što sa svojim bezbrojnim formama, zaravancima i prodolima čine haos, iz kojega bi se teško dalo izvući. Mi pak ostavljamo taj jedinstveni pogled i ulazimo u šumu, te prošavši uz zapadni kraj livade zvane Došen Ruja, uspnemo se za još jednu terasu više, na Dulibicu, gdje smo namislili noćiti.

Malene livadice, sa svijetu strana zatvorene visokim bregovima, čije strme obronke pokriva miješana šuma, niska drvena, izvana već sasvim pocrnila koliba, stan lugarev, i malena štala, to je slika, što ti se pruža pred očima. Već je sunce u ovome prodolu davno zašlo, samo se još kameni vršci okolnih visokih

¹⁾ Vidi sliku u »Hrv. Planinaru« god. XIX. br. 8—9. od Dr. R. Simonovića.

glavica i daleki pašnjaci Kokira i Došen Brda kupaju se u zlatnim i toplim sunčanim tracima. Tu kod lugara smjestimo naše stvari, te posjedamo pred kućom oko ognja. U veselom razgovoru brzo je prolazilo vrijeme, a dotle je i noć zahvatila svu okolinu. I zadnji žar se ugasio na pećinama okolnih vrhova, nastala je tama, tek su bezbrojne zvjezdice, kao svjetle luči, na dalekom svodu poigravale svojom bljedom svjetlošću. Daleko negdje pred kakovim dupljem, dozivala je sova svojom dugom tugaljivom pjesmom drugarice, dok bi se ugarci u našoj vatri praskomice rastresali u sivi pepeo. I razgovor drugova nekako je zamuknuo. Ležali smo okolo vatre šutke, samo bi katkada koji od nas bacio u plamen po koju grančicu, dok bi crveno svjetlo rasplamsalog ognja, kao svjetli jezici, titralo uokolo. Gde-kada bi vjetar zaduhnuo niz susjedni obronak, a kroz lišće bi onda prošao šapadug, jednoličan, sve tamo daleko do u dno gudure. Već je bilo kasno, kad se digosmo, da na sjeniku potražimo naše ležaje, što ih je brižna lugareva žena pri-premila. Tu se zamotasmo u svježe mirisavo gorsko sjeno, i doskora je morfej i ovdje slavio svoju pobedu.

U jutro kasno ispuzasmo iz mekanoga sijena. Sunce se već iznad sjednoga vrhunca nalukavalо u našu Dulibicu, kad se oprostimo od gostoljubivoga domaćine, da se kroz Dabre spustimo na Oštarije. Sišavši do Došen Ruje, brzo se uspnemo na sedlo pred Došen Dabrom. Tu nam se ukažu pećine i tornjići Kukaline i Baćić Kuka posvema u drugome svjetlu nego jučer na večer. Sunčane su se sad zrake, dolazeći od istoka, odbijale od njihovih golemih bijelih kamenih ploča, a obilje svjetlosti razastrlo se po zelenim livadama Došen Dabra, zaustavljući se na brojnim kapljicama rose, koju je rana zora ostavila za sobom. Samo u dno najdubljih provalija nije još doprlo sunce, a njihovu dubinu tek ti naručuje oko daleko tamo među pećinama. Prolazeći Došen Dabrom, mimoilazimo polja žita, čiji se klasovi pod tihim povietarcem lagano njišu kao površina mora pod slabom burom.

Uspnemo se na sedlo Kukaline, a onda lijevo ispod njezinih ogromnih, glatkih kao zrcalo jasnih stijena sidemo do kuća u Ravnom Dabru. Prekrasan je odavde pogled na ogromne i svjetle kamene ploče i šiljate litice Kukaline. Prošavši kraj presušene cisterne, počnemo se lagano uspinjati na sedlo, što dijeli Ravni Dabar od Crnog Dabre.²⁾ U kratkim zavojima vrze se put među pećinama (vidi sl. u prilogu), i u rijetkoj šumi do sedla, odakle nam se otvori daleki pogled. Desno od nas uzvisila se mrka Kiza, sa tisućama tornjeva i tornjića, zaravanaka i prodola, sve tamo daleko do Alaginca, za kojega se sakrio naš današnji cilj Oštarije.

Zakrenemo desno stazicom, koja nas kroz mladu šumu povede po obroncima Kize prema jugoistoku. Lijevo pod nama uz dno ponikve pružaju se velike gorske livade, podijeljene uskim pramovima šume, prema kućama u Crnom Dabru. Najednoć zakrene naša staza desno, te se počinjemo strmo verati među pećine Kize. Kad smo ostavili šumu pod nama i stupili na mekane, zelenim cvjetnim sagom pokrivenе zaravanke, sve dalje nam se otvarao pogled u nutrinu Crnoga Dabre i preko na obronke Rusova i Golića, što sa svojim visokim bijelim glavicama zatvaraju vidik dalje prema Lici. Između visokih litica i tornjića proturuje si naša steza put na drugu stranu, dok veliki žbunovi raznbojnih glavočika i skupovi plavih glavica zvončića zaustavljaju oko u sivoj boji pećina. Mnogobrojni leptiri i razne vrsti pčela neprestano obljetavaju te cvjetove, a dok se prvi u sunčanim zrakama razljetaju ljubavnoj igri, to drugi marno skupljaju med za dugu zimu.

Probivši se na drugu, južnu stranu vrletne Kize (vidi sl. u prilogu), dovede nas naša staza na velike gorske pašnjake, niz koje se lagano spuštamo na široki put u dolini. S desna, na vrhu, doziva pastir svoje ovce, koje su se raštrkale po

²⁾ Vidi sliku u »Hrv. Planinaru« god. XIX. br. 8.—9. od Dr. R. Simonovića.

širokim travnjacima, a glas njegov odvraćaju kamenе litice Kize u mnogobrojnim tonovima i varijantama. Stigavši u dolinu, skreneimo širokim putem lijevo u šumu. Ozbiljna kestenova i hrastova šuma primi nas u svoju hladovinu. Povjetarac, što je sišao sa okolnih vrhova, preteča zapada sunca, lagodno je šuštio velikim zelenim listovima, zalijetavajući se sad jače sad slabije u ogromne krošnje staroga drveća. Stignemo doskora, prošavši šumu, na velike livade Oštarijskoga polja. Desno među liticama opažamo cestu, što se sa primorske strane proturala na ovu visoravan, a lijevo od nas ustobočila se, još impozantnija Kiza, svoje ponosno čelo. Na drugoj strani livade pod sjenatim krošnjama kestena i oraha stisnulo se nekoliko drvenih kućica sela Stupačine, između kojih nas dovede naš put do izvrsnoga vrela. Za nekoliko koraka eto nas na šumskoj cesti, što iz Jadičevca vodi na Oštarije.

Međutim je sunce već bilo utonulo na zapadu, i okolne su šume poprimile svoju tamnu predvečernju boju, dok su se tornjići Kize rasplamsali u crvenoj žari izčezačajući svjetlih zraka zapadajućega sunca. Već su se i prve zvijezde počele pojavljivati na istočnom horizontu, kad stigosmo u šumarsku kuću na Oštarijama.

Drgomalj.

M. Malnar.

Lokve

Početkom smo lipnja. Ljeto je na domaku, a gorski kraj slavi još uvijek u punom opsegu slavlje proljetnoj vesni. To je doba, kad probudjena priroda prosipa svježe boje preko zimske izbljedjele slake, te ona izlazi nekud jasna, rasprostirući mladost i okolo sebe. Sve što bitiće osjeća to, pa i planinarsko srce, taj osjetljivi negativ, nemože da ostane ravnodušan na zamamne prirodne slike, već kuća kao da će razbiti grudi planinara.

Takav nas gorski ambijenat okružuje kad se gore spomenutog dana, oko 6 sati, pomicemo kroz svježe jutro, pozlaćeno ranim tracima rađajućeg sunca, prama ishodišnoj točci Velikog Drgomla—Delnicama.

Zaostale prozirne maglice rasplinjuju se pod njegovim utjecajem kao da se tope i nestaju provlačeći se u formi dugačkih niti kroz sjenovite šumske zakutke.

Pod nama — motreći s prvog za voja ceste — steru se ubave Lokve iz kojih smo čas prije izišli, a koje su se prislonile uz sjever. zapadni rub polja, obrubljenog odasvud ponosnim brijegovima.

Sa zapada koči se strmi Špičunak (1006 m.) najviši okolišni vrh, koji djelomično otvara lijepo izglede, pogotovo na risnjački sklop, protežući se svojim bilom sve do Slemenja; Veliko Rebro srušta se sa sjevera okomitim pećinama do nad samo mjestance, prelazeći kasnije na Debelu Lipu, koja unutar svoga »kamenitog vrha« zatvara duboko zjalo ponora, koji će po svoj prilici biti u uskoj vezi sa velikim spiljama. Istočnu stranu omedjuju impozantne dolomitne pećine, smještene sred golubinjačke šume ko u nekom parku, dok konačno jug zatvaraju najsjeverniji obronci sat i po udaljene Slavice planine obraštene sa divljim gustoma.

Neka mi se izvine, što sam ponešto skrenuo, istaknuv u par crta svoj kraj, koji to u istinu zaslужuje, a u drugu ruku, da mu se odužim što me smatra strancem, jer mi rijetko kad pade u dio sreća, da se lagodno odmaram na njegovom pragu.

Prošav raskršće pa dalje glatkom cestom, imademo čitavo vrijeme pred očima hrptu sličan Drgomalj, koji sa svojim prostranim košanicama na vrhu već sada budi našu znatiželju, pa se kao pozadina jasno ističe na plavom nebu.

Nakon sat hoda po lijepoj cesti, kroz duboke sjene crnogorice, dolazimo u mjesto Delnice, u kojima smo se i preko volje zadržali više nego smo mislili, pa

tako istom oko 1.30 pos. podne nastavimo prekinuti put. Upravo nas veseli što ćemo jednom za zalaza sunca da motrimo daleke krajeve, koji zaliveni posljednjim žarom moraju da podržavaju neki reciprocitet sa onima, izlazećeg sunca.

Nedaleko crkve počinje markirani kolnik, koji nas isprva vodi sjev.-zapadno, pa kasnije čitavo vrijeme više sjeverno, uz oštire ili slabije zavoje.

Markiracija je za čitavog puta prilično dobra i jasna, pa se njoj imade mnogo zahvaliti da se ne skrene sa pravog puta, koji je ispresijecan mnogim stazama, ili koje opet on sam siječe. Već nakon 15 minuta od početne točke dijeli se lijevo staza za Jablonski vrh, pa odmah zatim u produljenju našeg puta kolnik za Crnilug, dok markiracija skreće naglo na sjever šumskim putem, koji obilazi čitavim podnožjem Starog i Velikog Drgomlja te se u serpentinama vraća natrag preko Malog.

Medutim mi ostavljamo već nakon jednosatnog uspona spomenuti kolnik, presjekav pomoću oznaka u trokutnom srijeru put na gornji, nešto uži put, koji se doskora i opet razilazi, čineći neku simetriju sa onim dolje za Crnilug, naime: u produljenju svog smjera s lijeve strane izlazi na sedlo između Velikog i Malog Drgomlja (kraj suše za sijeno), desno markiran kolni utrenik na sām V. Drgomalj. Ta dva puta, koji se tu razilaze i opet na sedlu spajaju kao da grle glavnu jezgru drgomaljskog uspona sa Starim (1051 m.) i Velikim Drgomljem (1153 m. n. m.) obraštenim većinom bjelogoričnim drvljem.

Tu (kraj šumskog broja 101), rastajemo se od općinskog lugara, kojeg na putu slučajem sretosmo, prepustiv se konačno zadnjem i glavnom usponu na glavičnu točku, čiji nagib postaje sve strmiji te dozvoljava dijelom rastrgane poglede na modru kotlinu, u kojoj se snijestila omanja naselja kao Marija Trošt, Tihovo i druga, zakriljena s protivne strane Skradskim (1044 m.) i ostalim vrhovima.

Moj drug zastajkuje pomalo, odmori redaju se češće, pa opet naprijed uz kamenit put, nad kojim samo gdjegdje priklonjeno sunce propušta blješteće zrake koje se pletu sa šumskom paučinom u zlaćano tkivo.

Sudeć po suprotnim gorama i duboko utorulim naseljima, mora da smo dosegli zamjernu visinu, pa samo isčekujemo čas, kada će se pojavit prostori visokih košanica, do kojih već pridolazimo, okupani sunčanim sjajem.

Lagodno se sad napreduje preko mekanog saga razapetog na gorskem bilu, na kojem buji planinska trava raznih vrsta i boja, posjećivana čitavim jednim svijetom bezbrižnih kukaca, koji svojim zujem usavršavaju planinsku idilu.

Malo podalje iznenadila nas čvrsto građena drvena koliba, pozivajuć nas svojim otvorenim vratašcima da ju nastanimo, ali se morala zadovoljiti tek našim imenima i datumom, koje joj povjerismo na spomen.

Medutim su se tragovi kolosjeka povlačili spram visinske točke i gubili poplavljeni visokom travom, koju bi svaki i najslabiji lahor uzljuljao, stavljajući na taj način čitavo površje u lahko talasanje.

Među tom planinskom florom isticala se biljka, koja je svojom bjelinom jako upadala u oči, prekrivajući u velikoj mjeri prostor visokih livada prinukav nas, da od njezinih ukusnih cvjetova savijemo stručak, koji bi motreći ga iz daljega podsjećao na planinčice. To je t. zv. Allium ursinum (medvedi luk), jedna od mnogih vrsta luka, koja u velikom društvu cvate po šumama i na gorama i to samo mjestimično, a odlikuje se privlačivim bijelim cvjetnim šticem, ali i jakim oštrim mirisom. Cvate u travnju i svibnju, a u uskom je srodstvu sa jednom sličnom ružičastom vrstom (luk vlasac), koja isto cvate kao divlja po gorama i to za vrijeme lipnja do rujna.

Sada već uživamo u slobodnijim pogledima. Nešto uži hrbat vodi nas do nad samu trigonometričku točku planine gdje se naše želje i planinarske težnje posvema zadovoljavaju, jer se sa nje širi dalek i cijelokupan izgled na čitavu dolinu Kupe, sa zaledjem divnih Borovačkih planina, koje se sa njezine lijeve obale poput Alpa izdižu u raznim oblicima svojih vrhova.

Dok ovo opisujem, zastaju mi misli, pa upravo neznam gdje bi započeo, a gdje opet dovršio opisom tih romantičnih slika, koje se pružaju na doljnju Sloveniju okupanu u savršenom koloritu plavih zračnih boja. I kao umorne od tolikog sjaja spustile su se naše oči duboko dolje, gdje je među strmim stijenama gorska rijeka sivorila malo polje, na kojem se postavio kao medaš Brod/K. prebaciv svoj kamenni most na kranjsko tlo, po kojem opažamo uz rijeku stisnuta naselja (Baniju, Pirtsche, Vas) sve tamo do Fare i još dalje.

Prošav letimičnim pogledom razmak, u kojem Kupa svladava sutjesku doline, zapinjemo okom o mjesta Kuželj, smješteno nasuprot kranjskom, nad kojim se potonjim diže sunovratna Kuželska stena, ta pirodna ura stanovnika tog kraja, koja svojim oštrim plohamama odbija izrazito sjenu od svjetla, te samo u točan podnevni sat izlazi bez gornjeg kontrasta.

Od ove gradini slične stijene udara sjeverom počam od Gašparaca u širokom luku čitavi niz prije spomenutih Borovačkih planina (Morobitzer B.), koje već sāmim nazivima, kao Strmo Rebro i drugim, označuju sebi karakter, te sa svojim mnogim odronima, postavljenih poput kulisa jedni iza drugih, mogu da se takme sa mnogim gorjem svjetskoga glasa.

Što dalje dolina se sve više suzuje, gore prekrivaju jedna drugu među kojima ipak nazrijevamo kotlinu Čabranke sve tamo do Čabra, pa onda se redaju opet planine nad kojima gospoduje Kranjski Snežnik, kao posljednji ispon kranjskih gora na sjevero-zapadu.

Spustili smo se na planinsko tlo, opojeni veličanstvenom panoramom, koja je svakog trenutka izlazila u drugom osvjetljenju što se sunce više priklanjalo zapadu.

Baćeni s pogleda u ekstazu, brojili smo odmjerene nam časove kao zlatna zrnca, koja nebi mijenjali sa onim nizinskog jednoličnog života, jer tu smo tek osjetili život, tu na planini koja ne poznaće mržnje već samo ljubav, jer »planina je uzvišena nad dolinskom sebičnošću« (Nadin).

Pet je sati prošlo. Rastanak je težak, ali pun zanosa. Neću da ga opisujem, jer nebi došli nikada na kraj, pa to konačno i nije moja svrha, već ona psihičara.

Obišli smo vrhunac, koji je sa svoje jugozapadne strane ponešto obrašten, da uhvatimo užarene slike našeg Snežnika i Risnjaka, pa one jasne Bjelolasice, a pogotovo Bjelih Stijena, dok se konačno ne gubimo niz ravnine u gustu šumu, koja je u svoju sjenu primala dva planinara, čija je misao i duh još uvijek lebdila nad jasnim scenerijama današnjih slika.

U koliko uspon na Drgomelj slovi kao zanimiv, u toliko je sama točka poznata kao vidikovac, sa kojega planinar može jasno razabrati, kako se dvije susjedne zemlje, Kranjska i Hrvatska ljube u cijelovu Kupe.

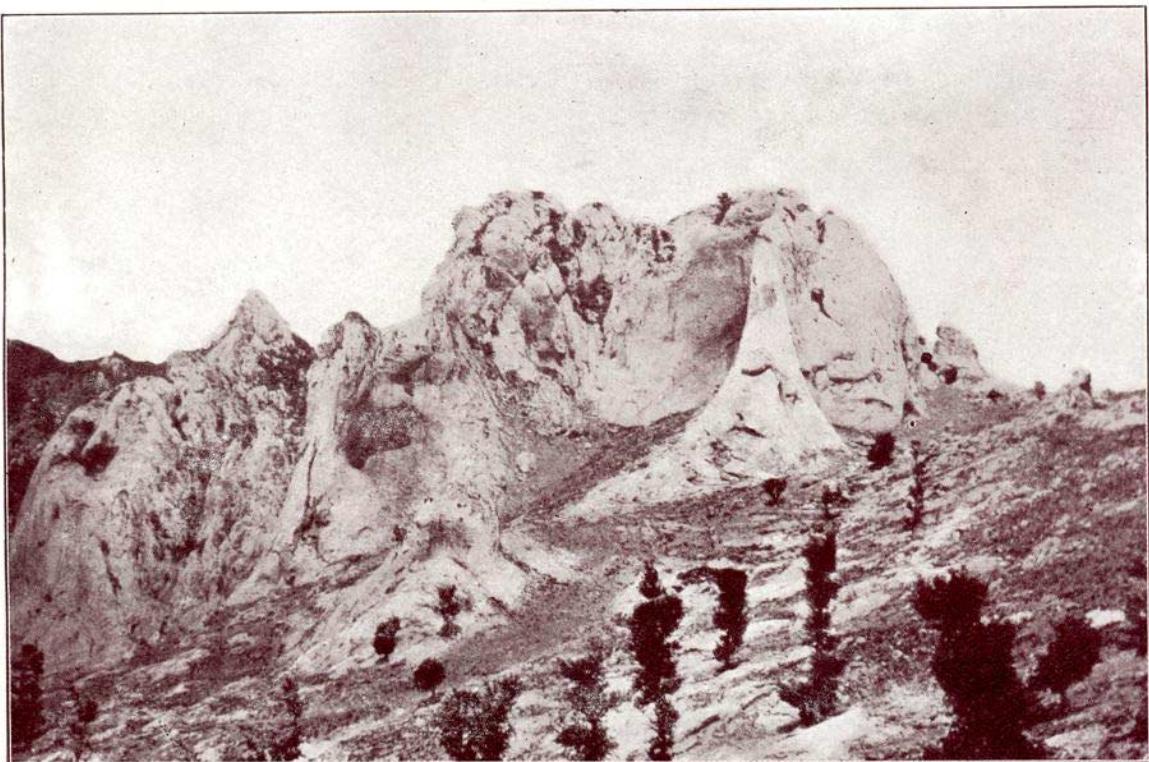
Društvene vijesti.

Nove podružnice. Dne 10. veljače 1924. osnovana je nova podružnica H. P. D. u Čakovcu, koja nosi naslov, Hrv. Plan. društvo podružnica »Železna Gora« u Čakovcu. Izabran je privremeni odbor sa g. N. Bičanićem kao predsjednikom i g. A. Polanski-em kao tajnikom.

U prijestolnici pitome Moslavine Kutini osnovana je daljnja podružnica H. P. D. »Moslavina« dne 7. ožujka 1924. Predsjednikom izabran je g. I. Lasović, a tajnikom g. J. Rukavina.

Našim novim podružnicama želimo svako dobro i napredak što nam jamče izabrani funkcionari, koji su poznati kao agilni planinari i ljubitelji prirode.

Stanovanje u državnim šum. zgradama. Prema obavijesti kr. direkcije šuma na Sušaku dozvoljen je planinarama boravak u državnim šumskim kućama uz posebnu dozvolu izdanu po odnosnoj direkciji. Boravak u tim zgradama podijeljuje direkcija za vrijeme od 3 dana, dok za dulji

SREDNJI VELEBIT: KUKOVI SJEVERO-ZAP. CRNOG DABRA.

FOTO: J. POLJAK.

SREDNJI VELEBIT: KIZA. 1278 m.

FOTO: J. POLJAK.

boravak valja tražiti dozvolu od Ministarstva šuma i ruda. Propisanu pristojbu imia se uplatiti na licu mjesta.

Gradjevinska direkcija u Gospicu saopćuje H. P. D. svojim dopisom od 27. X. 1923. da dozvoljava konačenje planinarima u cestarskim kućama na Mamudovcu na cesti Karlobag-Gospic, i u Ljekskovoj dragi na cesti Melinovac-Popina uz naplatu od 5 Dinara.

Uz iste uvjete dozvoljava i gradj. direkcija u Otočcu dopisom od 7. XI. 1923. za cestarsku kuću na Plitvičkim jezerima s razlikom, što se za stanovanje mora od rečene direkcije prije zatražiti dozvola.

Podružnica hrv. planinarskog društva u Gospiću nabavila je u svrhu promicanja planinarstva od geografskog instituta u Beču najnovije karte od svih grupa počevši od Triglava pa do Cetinskih gora i to specijalne karte 1:75.000 Z. 19-27-C X-XIV, Z 28 i 29-C XI-XIV, Z 30 i 31-C XII-XV, Z 32-34-C XIV-XVIII, Z 35-C XV-XIX, Z 36-C XIX i XX, Z 37-C XX; zatim 14 topografskih kartata 1:25.000 od Jablanca do Obrovca i Knina. Sve te karte daje rečeno društvo svim planinarima na uporabu uz neznatnu odštetu, pa se stoga planinari, koji će da zalaze naročito u velebitske krajeve upućuju na rečeno društvo. Potonje su karte danas uopće velika rijetkost, te se ne mogu dobiti više niti u rečenom geografskom institutu.

Zapisnik II. glavne skupštine Hrv. Planinarskog Društva Podružnice »Runolist« u Lokvama obdržane dana 23. ožujka 1924. u 18 sati u prostorijama Pučke škole u Lokvama, uz slobodan pristup svakome interesentu. — **Dnevni red:**
1. Pozdrav društvenog predsjednika uz predavanje »O planinarstvu i planinarskom podmлатku«.
2. Predavanje društvenog tajnika »O Bosni i Hercegovini«.
3. Izvještaj tajnika.
4. Izvještaj blagajnika.
5. Eventualija. — Prisutno 11 članova.
Nečlanova prisutno oko 14, zatim članovi Hrv. pievačkog društva »Jadran«, te konačno dostanat broj školske mladeži pod nadzorom predstavnika. U svemu prisutno oko 60 osoba.

Predsjednik Marijan Malnar otvara planinarski sastanak u 18 i pol sati, pozdravlja prisutne članove te izriče slijedeći govor, kao uvodno slovo svome predavanju:

Drugovi Planinari! Otvarajući ovu II. glavnu skupštinu naše mlade podružnice, imao sam namjeru da Vam stavim pred oči, teške i nepovoljne prilike, pod kojima se razvijalo naše hrv. planinarsvo unatrag pol stoljeća, kao i postepeni njegov razvoj u pojedinim periodama.

To ćemo tim lakše shvatiti, ako uočimo samo razvijanje naše mlade planinarske institucije, koja

je poput slabašne biljke morala već prvih dana čim je ugledala svjetlo, osjetiti oštrinu i presizanje suprotne struje, kojoj je unatoč svega toga odolila, svladala sve neprilike tako, te ju danas gledamo kao jaku uporišnu tačku čitavog našeg planinarstva gorovitih predjela.

Godina će dana biti 27. o. mj. što naša podružnica širi planinarsku misao u ovom kraju, a doskora t. j. 6.—7. srpnja slaviti ćemo 2-godišnjicu osnutka Planinskog Kluba, t. j. početka propagiranja planinarskih ideja u našoj gorskoj Švici, čije stanovništvo nažalost još uvijek preslabo shvaća ljepotu prirodnog okoliša, koja ga okružuje.

I baš zato smo pozvani mi drugovi planinari, da otvorimo oči našem gorskem življtu, zato smo tu, da kao kulturna institucija odgojno djelujemo na široke slojeve naroda, konačno smo tu, da poput budne predstraže čvrsto stojimo na braniku svetog nam planinarstva, susbjajući veliko presizanje materijalizma, koji često ništi u ljudskome društvu svaki osjećaj za nešto što je lijepo i plemenito.

I dok naše posestrime t. j. druge podružnice živu nekud smirenijim životom, veselic se svome rapidnom napretku, mi smo do nedavna stajali pod utiskom trzavica, koje su poput oštih strijelica uzalud kidale organizam naše mlađe podružnice, u želji da ga unište. Držim, da je konačno nadošao i tome kraj; dosta je bilo borbe, a doba je da stupimo u novu eru, zamjenjujući ovo polje sa onim intenzivnog kulturnog rada, na kojem ćemo naše planinarske težnje sistematski provadati.

Do danas naša podružnica nije propustila nijedne prilike, da proširi planinarsku svijest među elementom u kojem živi kao i izvan njega, o čemu najbolje svjedoči planinarski pokret, kojeg smo pokrenuli u našem Hrv. Primorju; lačala se svih sredstava, koja su bila kadra ojačati temelje koliko njezine, toliko i čitavog našeg planinarstva, zasjekla je svojim radom u sve gotovo grane na planinarskom polju, saradivala u svim pothvatima gdje se bilo nadati ma i kakvom postepenom progresu, te se može reći, da je naprama vani ispunila potpunoma svoju zadaču.

Teži dio rada zasjeca u sam njezin djelokrug, gdje će trebati mnogo strpljenja i blage planinarske poduke, da se postigne onaj uspjeh, kojeg naša podružnica želi, t. j. čitavi naš Gorski Kotar učiniti posve planinarskim, čitavi ovaj kraj predati turistici, što se možemo kao gorska podružnica tim više nadati, budući da imademo sve preduvjete da to postignemo.

Naša će nas središnjica u tome nastojanju svakako poduprijeti, o čemu smo uvjereni, buduć

da je naš predlog t. j. zaključak, kojeg smo stvorili 10. lipnja pr. g. na našoj predskupštini, u pogledu rješavanja vitalnih pitanja cijelovitog Gorskog kotara, iznesla na svojoj glavnoj skupštini u Zagrebu 21. lipnja 1923., a koji je kao takav prihvaćen, te predan centralnom odboru da na njemu poradi.

Mi ćemo naprotiv morati uložiti sve svoje sile, da izvršimo veliku zadaću, koju smo si uzeli, morat ćemo da budemo onaj *perpetuum mobile*, koji neće stati pred nijednom zaprekom, koji će milom ili bilo kojim drugim načinom premostiti svaku možebitnu oponentnu struju, koja bi eventualno priječila mirni razvoj našega planinarstva.

Drugovi planinari! Neka Vas ne plavi težak rad koji nas čeka, jer kao što nas je borba do sada samo čeličila, čineći nas otpornima u svakome smjeru, tako će nas odsad rad činiti ustrajnim pionirima našega planinarstva, jer znajmo druži, da je u radu spas, a u kolaboraciji svih radnih sila za planinarstvo njegova veličina.

Budimo naprotiv sretni što smo planinari, što nas je velika Priroda — kojoj služi planinarstvo — odabrala svojim borcima, jer ćemo samo kao takvi biti sretni, ne za oko običnog dolinca, već sami u svojoj nutrini, uvjereni, da smo vršenjem svojih planinarskih dužnosti izvršili svoju životnu zadaću za koju smo pozvani, namrijevši u isto doba poznjem naraštaju onaj amanet, koji će da ga svojom toplinom izdigne nad hladne ljudske osjećaje, citirajući mu veliku lozinku idealizma i altruizma.

Doista, ne može se zamisliti pravoga planinara, koji nije barem donekle idealista i altruist, a to su ona dva osjećaja, koja se protive da našnjem duhu vremena; svijet ne shvaća ili neće da shvati te dvije vrline, koje bi morale resiti svakog pojedinca, i baš zato jer su one u kontradikciji sa njegovim niskim materijalizmom, hoće da ih skine sa počasnog mesta, koje bi morale da zauzimaju, a prema tome hoće da uguši svijest i u nosiocima takvih ideja, a to smo u prvome redu mi planinari. Planinar je upravo poradi toga često primuđen da se kloni toj sili; ne zato što joj nebi mogao odoliti, već što ona nepovoljno djeluje na njegovu psihičku stranu; da bježi u planine, da na njihovim jasnim visinama prikuplja nove sile, i da u njima nađe slatku zaborav i mir.

Iz toga ne slijedi, da se planinarska svijest dade slomiti, ne, ona se može samo skučiti, da danas-sutra tim jače izbjije na površinu, a svaki onaj individuum, koji u tom nečasnom pravcu rādi, ogriješuje se o samu veliku prirodu, te će ona da mu se od vremena do vremena u više slučajeva osvećuje.

Budimo uvjereni druzi, da je planina jedini dostojan stan svakog pravog čovjeka, na njoj se osjećamo da smo ljudi, konačno planina je zadnji dostojan ležaj pravog planinara, koji se na taj način s njome za uvijek zdržuje.

Neka me cij. slušateljstvo ispriča što sam ponešto skrenuo od prvobitne namjere, da Vam razlažem o općenitom razvoju našeg hrvatskog planinarstva, ali držim, da je ovaj uvod bio donekle nuždan, da Vam predoči kako jedan samo odvjetak našeg planinarstva, t. j. jedna njegova podružnica, imade da svladava tešku zakučastu borbu, pa prema tome kudikamo veću borbu ima centrum našeg planinarstva, t. j. središnje društvo, za opstanak čitavog našeg planinarskog svijeta.

Unatoč svega toga, gledamo danas naše hrv. planinarstvo kako slavi svoju 50-godišnjicu života i neprekidnog rada, gledamo ga jakog i snažnog, nekud pomladenog, jer se ono doista godinama samo pomladuje poput svoje majke, velike Prirode, koja ostaje uvijek mlada, vječno mlada, pomladuje se već prema tome, kakve generacije zauzimaju časna planinarska mjesta, sa kojih imadu da šire planinarsku svijest među mnoštvom.

Završujem svoje uvodno slovo s izjavom, da će obzirom na rapidni napredak naše planinarstvo živjeti navijek t. j. dok nas bude i zadnjeg planinara u našem hrvatskom narodu, jer je ono, ne utisak vanjskih sila, već osjećaj duše pojedinca, kao i svojina čitavog našeg naroda, koji je rođen da bude planinar, koji to divno dokazuje i svojom himnom, kad o domovini s nekim posebnim čuvstvom pjeva: ... »mila kuda si planina«....

Prelazi nakon toga na samo predavanje, ističući obzirom na 50-godišnjicu života hrvatskog planinarskog društva cijelokupni njegov razvoj unatrag pol stoljeća, kako se razvijao u pojedinim vremenskim periodama.

U svojem dalnjem razlaganju posvećuje veliku pažnju odgoju samostalnog hrv. planinarskog podmlatka, o kojem ovisi egzistencija, daljnji razvoj i veličina hrv. planinarstva kao i duševni napredak samog naroda, koji kroz mladu inteligentnu generaciju, zadojenu planinarskim duhom, dobiva čvrst neoboriv oslon u svome narodnom životu i buduće svoje prvake, pune razumjevanja za njegove težnje i osjećaje.

Završuje predavanje sa željom, da ova stvar t. j. rad i mar oko odgoja samostalnog planinarskog podmlatka, kreće u našoj domovini rapidnom brzinom napred i k jasnome cilju.

Tajnik Ivan Levar prihvata nakon toga riječ, držeći ponajprije predavanje o Bosanskom i Hercegovačkom kraju, o kojem je, kao očeviđac, podnio slušateljstvu iscrpive podatke obzirom na klimu t. j. vremenske, terenske i geološke prilike

rečenih zemalja, te o tektonskoj gradi planina i njihovom raslinstvu, te uopće o botaničkoj razdiobi korisnih bilina napomenutih krajeva.

Nakon toga čita tajnički izvještaj cijelokupnog poslovanja podružnice u god. 1923. počam od njezinog konstituiranja 27. III. rečene godine, naveda pojedine izlete, koji su u tom vremenskom razdoblju poduzeti, kao na: Tuhović (1.106 m) kraj Fužina, Obruc (1.377 m), Veliki Drgomali (1.153 m), Bjelolasica (1.533 m), Zeleni Vir, Risnjak (1.528 m), Gotski Snežnik (Schneewitz 1.291 m) kraj Götteniza, te konačno Sljeme (1.035 m) nad Zagrebom, prigodom planinarskog kongresa svih podružnica H. P. D., spomenuv ujedno zimske partie na Slemenu (879 m) nad Lokvama, koje su se tijekom zimske sezone tamu obdržavale.

Prelazi na planinarske investicije, koje je podružnica u tom vremenu izvela, ističući markiranje cijelog gorskog prirodnog parka »Golubinjaka« i njegovih spilja počam od Belvedera preko Golubinje spilje i Paklenih Vrata u Ledenu Spilju, koji će, kao omiljelo boravište stranaca, pobuditi kod njih time veći interes za našu gorsku okolicu.

Konačno zahvaljuje svima članovima podružnice kao i nečlanovima, koji su bilo u čem poduprli našu mladu gorskiju podružnicu, sa željom, da to i u buduće čine.

Nakon čitanja listine o porastu članova, kojih do danas podružnica broji 37, u čem se opaža veliki napredak, poziva društvenog blagajnika, da planinarskoj skupštini predloži blagajničko stanje podružnice.

Blagajnik podružnice, Petar Malnar, čita blagajnički iskaz t. j. račun prihoda i rashoda u god. 1923., koji je pod nadzornom odboru ispitani i ovjerovljen ovlaštenim potpisima.

Nakon blagajničkog izvještaja uzima ponovno riječ društveni predsjednik, opažajući obzirom na gornji izvještaj, da je imovina podružnice od zadnje glavne skupštine vrlo neznatno porasla, što neće smetati, da se još ove godine pristupi uređenju i markiranju puta na »Slavicu planinu« (1.120 m), tom odvjetku bitorajskog masiva, o čemu je već stvoren zaključak na predskupštini podružnice od 10. lipnja 1923. — Nada se, da će ovogodišnji porast članova kao i povišenje članarine donekle omogućiti izvedenje ove planinarske investicije, naravski uz pripomoć članova, da se konačno i ovo orlovo gnijezdo preda planinarstvu, da joj se obzirom na zašumljeni vrh povrati davno izgubljeni vidik.

Objavljuje prisutnim članovima radosnu vijest, da će podružnica »Runolist« još ove godine doći u posjed planinskog terena na sedlu

Tuhovića (1.106 m) kraj Fužina, koji bi imao biti poklonjen našem društvu po jednoj osobi, koja sa mnogo razumjevanja prati razvoj našega planinarstva.

Predsjednik se nuda, da će do godine naša podružnica moći pristupiti gradnji planinarske kolibe na rečenoj planini obzirom na posjed, koji se sastoji od visokih planinskih pašnjaka t. j. košanica, koje bi godišnje odbacivale neki stanoviti prihod, te jednog dijela šume, koji bi opet poslužio kao grada zasnovanog planinarskog skloništa. Napomenuto sklonište imalo bi biti građeno po uzoru švicarskih alpinskih koliba, naravno u manjem opsegu.

Planinarska skupština prima ovu vijest sa velikim odobravanjem.

Obzirom na gradnju zasnovanog planin. doma i muzeja u Zagrebu prigodom 50-godišnjice HPD, poziva društveni predsjednik Marijan Malnar, nakon pročitanog proglaša sa strane centrale na sve članove HPD, ovu glavnu skupštinu t. j. članove i nečlanove, da neminovno poduprnu ovu hvalevrijednu zamisao svim raspoloživim sredstvima, da tako danas sutra mogu ugledati u središtu našeg hrvatskog planinarstva dostojan monumenat naše divne planinske domaje, koja će u njemu koncentrirati sav svoj dosadanji i budući planinarski život.

Time se završuje ovaj planinarski sastanak u 21 sat uz zahvalu predsjednika na sakupljene, što su imali dobroto kroz puna 3 sata pozorno saslušati ovu planinarsku konferenciju, izrazujući ujedno želju, da se i do godine nadu opet s tom svrhom na okupu i to u što većem broju, da i na taj način manifestuju svoju planinarsku svijest.

Zahvaljuje se istodobno svima onima, koji su bilo u čem poduprli našu mladu podružnicu, kojoj i u buduće želi dobar napredak, a čitavom našem hrvatskom planinarstvu zamašajni procvat.

U L o k v a m a, dne 23. ožujka 1924.

Predsjednik: Marijan Malnar, v. r. — Tajnik: Ivan Levar, v. r.

Zapisnik I. glavne skupštine podružnice HPD »Oštrep« u Zlataru. Dne 30. III. ove godine održana je I. redovita glavna skupština naše podružnice, te Vam priopćujemo slijedeće:

Dnevni red bio je slijedeći: 1. Izvještaj tajnika o osnutku i radu društva. 2. Pregled društvenih računa i odobrenje istih. 3. Rasprava prijedloga društvenih članova. 4. Izbor upravnog odbora od 5 lica, sastojeći se od: predsjednika, tajnika, blagajnika i dvojice članova. 5. Izbor nadzornog odbora od 3 lica. 6. Eventualije.

Prisutnih bilo je 14 članova od 34 začlanjenih prošle godine. Primljeno je do znanja povišenje članarine na 25.— Din godišnje. Na »Hrv. Pla-

ninar« preplatilo se odmah 10 članova. Izvještaji su primljeni na znanje i odobreni. Novi odbor izabran je kako slijedi: predsjednik: Josip Rauer, vlastelin; tajnik: Zvonko Ferić, trgovac; blagajnik: Rudolf Turkalj, kr. oficijal; odbornici: Stjepan Dubenik, sreski poglavac, Dr. Vladimir Šibenik, odvjetnik; nadzorni odbor: H. Fischer, glavni direktor »Zagorke« d. d., E. Kunst, nadknjigovoda i K. Dočkal, trgovac.

Promet blagajne bio je u god. 1923.: Primitak: Din 1.105.— — Izdatak: Din 1.082.— Saldo: Din 23.—

Rad prošle godine bio je dosta neznatan i skučen, ali se nadamo, da će se ove godine poboljšati jer će se razviti kako je odlučeno, jača propaganda među članstvom. Nadalje je odlučeno, da se upriliči nekoliko većih društvenih izleta u okolišne planine. — Predsjednik: Josip Rauer, v. r. — Tajnik: Zvonimir Ferić, v. r.

Ispravak. Uredništvu stigao je slijedeći ispravak od podružnice H. P. D. »Plešivica« u Jastrebarskom, pa ga u cijelosti saopćujemo:

U broju 3. i 4. »Hrv. Planinara«, u izvještaju o drugoj redovitoj godišnjoj glavnoj skupštini Hrv. planinarskog društva podružnice »Sljeme« u Zagrebu dolazi u izvještaju tajnika g. Dušana Jakšića navedeno, da je podružnica »Plešivica« u Jastrebarskom — prigodom po podružnici »Sljeme« sazvanog dne 1. i 2. prosinca 1923. sastanka svih podružnica u Zagrebu — s radačno pozdravila njihovu (podružnice »Sljeme«) namisao glede tog sastanka.

Da nebi čitatelji, a naročito članovi H. P. D. bili o tomu krivo informirani t. j. da je ova podružnica odobrila namisao i rad podružnice »Sljeme« u Zagrebu, kako si ga ta podružnica tim sastankom označila i htjela utvrditi, donaša ova podružnica dolje cijeli dopis upravljen podružnicima »Sljeme« u Zagrebu dne 29. XI. 1923. povodom njihovog (podružnice »Sljeme«) poziva na taj zajednički sastanak dne 1. i 2. prosinca 1924. pa neka si čitatelji sami stvore sud o mnjenju, kojeg je ova podružnica o tom sastanku imala.

Taj dopis glasi:

Sl. Hrv. Planin. društvo

Podružnica »Sljeme«,

Zagreb, Mesnička ul. 10.

Potvrđujemo primitak cijenjenog dopisa od 20. studenoga 1923., kojim nas obavješćujete, da ćete držati u Zagrebu, dne 1. i 2. prosinca zajednički sastanak svih podružnica.

Taj proglašen je odmah ovdje na način uobičajen, no do danas nije se nitko prijavio na polazak za taj sastanak.

SADRŽAJ: Dr. I. Horvat: Iz života planinskoga bilja. — Ivan Rendeo: Plasa (2045 m). — Branimir Gušić: Dabri. — M. Malnar: Drgomalj. — Društvene vijesti. (Str. 80).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu. Odgovorni urednik: prof. dr. Josip Poljak. Tiskat: Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.

Po mogućnosti nastojati ćemo izaslati barem jednog delegata, a ako nam ni to uspjelo ne bude saopćujemo bratskoj podružnici slijedeće:

Kako iz gornjeg dopisa razabiremo svrha je tomu sastanku medjusobno upoznavanje i dogovor za budući zajednički rad na proširenju i organizacijskim planinarstva u našoj Hrv. otadžbini.

Što se tiče medjusobnog upoznavanja jesu ovakovi sastanci od eminentne vrijednosti, pa stoga ova podružnica u tom pogledu sredačno pozdravlja saziv i održanje istoga.

Što se pak tiče dogovora za budući zajednički rad na proširenju i organizacije hrv. planinarskog stanovište je ove podružnice, da se ovakav dogovor odnosno program budućeg rada ima bezuvjetno vezati uz maticu društva t. j. centralu u Zagrebu i sav se smjer budućeg rada imade odredjivati sporazumno s njome te imade biti strogo baziran na pravilima koliko centrale toliko i podružnice (§ 2. jednih i drugih pravila).

Po tim pravilima organizaciju planinarstva imade voditi centrala, a podružnice u tom pravcu mimo centrale ne smije po pravilima ništa poduzimati.

Pod centralom — po mnjenju ove podružnice — razumijeva se po pravilima izabrani legalni odbor centrale sa svojim predstavništvom, a iz pripisanog dopisa ne vidi se, da centrala rukovodi tu stvar.

Podružnica imade svrhu, da svaka u svojem podružju radi što bolje zna i može oko ostvarenja zadaće hrv. planinarskog društva, koju svrhu i sredstva označuje točno § 2. društvenih pravila.

Podružnica može davati inicijativu, gdje smatra da je potrebno, ali ne smjeni nikako preuzimati i vodstvo.

U koliko bratsku podružnicu u ovom sastanku vode ove smjernice to ova podružnica pozdravlja i ovaj dio programa želeći joj najbolji uspjeh u tom radu.

U koliko se pak bilo kakvi zaključci na tom sastanku stvore u pogledu budućeg Hrvatskog planinarskog društva sporazumno sa centralom umoljava se ovoj podružnici takove saopćiti.

Za odbor H. P. D. Podružnica »Plješivica« u Jastrebarskom:

(M. P.)

Tajnik:

Rudolf Vrbos v. r.

Predsjednik:

Josip Brkić v. r.